

**העמדת קטינים לדין – השוואה בין המשפט העברי
לחוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול) – תשל"א 1971**

תאריך: דצמבר 2015

**העבודה מוגשת בחסות העמותה של
נוער שוחר משפט עברי**

הקדמה אישית

כנערה במדינת ישראל ותלמידה בעמותת נוער שוחר משפט עברי, גיליתי עניין רב בנושא חוק הנוער.

בחרתי להתמקד בנושא השפיטה, ענישה ודרכי הטיפול בבני נוער לפי המשפט הישראלי בהשוואה להעמדת קטינים לדין במשפט העברי.

עבריינות נוער הוא נושא שעולה לא פעם על סדר היום, בין בכלי התקשורת השונים ובין בסביבת בני נוער בני גילי.

הנושא מעורר בי סקרנות, באופן טבעי, לאור גילי הזהה לגיל אותם בני נוער. אני מניחה כי לרוב מדובר בנערים שנקלעו למציאות קשה והסתבכו, בין אם באשמתם ובין כתוצאה מתנאים סביבתיים וחברתיים קשים, השפעה רעה וקלות דעת.

נערים אלו מתמודדים עם מציאות קשה ושונה בהרבה מזו בה אני חיה. ברצוני לבחון את התמודדותם עם חיי הפשע, הענישה הנגררת כתוצאה מכך, זכויותיהם וכן את השוני בהליך מעבריינים בוגרים.

כמו כן, בהקשר זה, עניין אותי לבדוק את גישת המשפט העברי, כיצד התייחסו חכמינו לבעיה קשה וכאובה זו של עבריינות נוער. מה שונה, אם בכלל, הגישה בעבר מזו שמקובלת כיום במדינת ישראל, לפי המשפט הישראלי.

תוכן עניינים

מבוא		עמ' 4
פרק ראשון	מיהו קטין, גיל האחריות הפלילית, איך נקבע ומדוע	עמ' 6
פרק שני	דרכי הענישה וטיפול בשתי שיטות המשפט	עמ' 10
פרק שלישי	חוק איסור פרסום	עמ' 19

עמ' 22

סיכום

עמ' 24

ביבליוגרפיה

מבוא

נושא עבריינות הנוער תופס מקום נרחב בשיח הציבורי ובתקשורת. ניתן לראות תופעות של פשעים חמורים המבוצעים על ידי בני נוער וגידול כמותי ואיכותי בעבריינות הנוער בשנים האחרונות.

עם חקיקת חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשל"א-1971, הידוע בכינויו חוק הנוער וכך ייקרא להלן, מערכת המשפט ייצרה מנגנוני התמודדות נפרדת לקטינים עד גיל 18.

אחד ממנגנוני ההתמודדות עם התופעה הוא הקמת בית משפט מיוחד לנוער בסמכויות מקבילות לאלו של בית משפט שלום. השופטים בבתי משפט לנוער הם שופטים של בתי משפט מחוזיים אשר עוברים הכשרה מתאימה.

חקיקת החוק הביאה לחילוקי דעות בעניין מהו האינטרס הציבורי שמביא חוק זה: מחד, האם הענישה והשלכותיה אמורות להפחית עבריינות, או שמא, מגמת סלחנות לצורך שיקום בקרב אותם צעירים (מקום שהדבר נראה מציאותי ובר ביצוע בהשוואה לעבריינים בוגרים).

הגידול בפשע ובאלימות בקרב קטינים, החליש את הדעות המצדדות במגמת הסלחנות וחזרתם אל דרך הישר של אותם קטינים שעברו על החוק. פסקי דין רבים של בית המשפט העליון נוקטים בתפיסה שלמרות הרצון וניסיון ההבנה של אותם נערים, קיים גבול לסלחנות ולהגנות שהחוק יוצר ומשאיר גזרי דין לא קלים של בית משפט מחוזי, בטענה שטובת הציבור מחייבת זאת.

עם זאת, ניתן לומר באופן ברור כי מגמת הסלחנות לאור הפוטנציאל השיקומי של נערים שעברו על החוק שולטים, במיוחד בבתי המשפט לנוער.

הפסיקה מצאה עוגנים חדשים בחוקי היסוד וראתה בהם משענת נוספת לביסוס ההלכות המייחדות שפיטת נוער, הנחות המביאות בחשבון שיקולים שונים במהות מאשר בשפיטת בוגרים.

בנוסף, עצם העובדה שמדינת ישראל חתומה על האמנה לזכויות הילד¹, דבר אשר מחייב את הדין הישראלי לנקוט ביחס שונה במקרי פשיעה של קטינים אל מול הליך השפיטה והענישה בקרב בוגרים.

ההנחה של בתי משפט לנוער היא, כי יש צורך בדרכי דיון וטיפול ייחודיים לנוער.

בית משפט לנוער נתפס לעיתים "כאביהם של יתומים"². השופט מתפקד לא פעם כסנגור, הנאשמים נתפסים כסובלים ממצוקה ואי לכך, מתייחס בית המשפט למצוקה הנובעת יותר מאשר לעצם העבירה.

חוק הנוער הוא חוק מתקדם. בחוק זה באים לידי ביטוי עקרונות מהאמנה לזכויות הילד³, כללי בייג'ין⁴ וכללי האו"ם להגנה על קטינים שנשללה מהם חירותם⁵.

¹ ראה נספח.

² ראה דברי המשנה לנשיא אלון בבש"פ 1363/93 י.צ. (קטין).נ. מדינת ישראל, פ"ד מז(2) 71.

ניתן לראות במשפט הישראלי שקיים הבדל ממשי ביחס לעבריינות נוער לעומת עבריינות בוגרים.

במשפט העברי לעומת זאת, קיים יחס שולי לנושא עבריינות נוער וקשה למצוא אבחנה חד משמעית הנשענת על העובדה כי לבני נוער, או כפי שמכונים במשפט העברי - קטנים, קיימות נסיבות פסיכולוגיות וסוציולוגיות המחייבות התייחסות שונה.

במשפט העברי קיימת התייחסות רבה לגיל המצוות, ניתן להניח שזו הנקודה המשמעותית. כשנער מגיע לגיל המצוות במקרים רבים מתייחסים אליו באופן דומה למבוגר.

משמעות שמירת המצוות היא בעצם שמירת החוק. כמו כן קשה למצוא במשפט העברי מערכת שפיטה ייחודית לנוער.

ביחס לשיטות משפט קדומות, המשפט העברי ליבראלי יותר ומתחשב בצרכיו המיוחדים של הקטן. פסיקות והלכות מעטות במשפט העברי מדברות על ההבדל בין קטן לבוגר.

בעבודה זו אבחן את התייחסות שתי שיטות המשפט: העברי והישראלי, והתייחסות מערכת המשפט למעשים בלתי חוקיים של בני נוער, דרכי טיפול והתמודדות עם הבעיה. בפרק הראשון אעסוק בנושא מיהו קטין, ומהו גיל האחריות הפלילית במשפט העברי ובמשפט הישראלי, איך נקבע ומדוע.

בפרק השני אעסוק בדרכי הענישה והטיפול בשתי שיטות המשפט הנקבעים תוך כדי שמירת האינטרסים וזכויות הקטינים, בהתאם לצרכיהם הייחודיים, אפיוניהם, והרצון לשיקומם.

בפרק האחרון אעמוד בהרחבה על מקרה ספציפי העשוי לשמש דוגמה להתייחסות מיוחדת של המשפט הישראלי לבני נוער קטינים והוא נושא איסור הפרסום. לנושא זה אין התייחסות מפורשת במשפט העברי.

³ CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD – לגבי תאריכי עשייתה וקבלתה ראה לעיל.

⁴ United Nations Standart Minimum Rules For the Administration of Juvenile Justice – נתקבל ביום 29.11.85

⁵ United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty – נתקבל ביום 14.12.90

פרק ראשון - מיהו קטין, גיל האחריות הפלילית, איך נקבע ומדוע**משפט עברי**

עפ"י המשפט העברי קטן הוא ילד לפני גיל 13 ויום אחד, וקטנה היא לפני גיל 12 שנה ויום אחד. (לדין נדרים, קטן הוא מגיל 12 וקטנה מגיל 13).

ההגדרה המדויקת לפי המשפט העברי:

קטן- צעיר שלא הגיע למעמד של 'גדול', דהיינו שלא הביא שתי שערות בזקן התחתון, ולא עברו עליו 13 שנים שלמות (סמ"ע בחו"מ סי' ל"ה ה').

קטנה- תצא מקטנותה כשתגיע ל-12 שנים ותביא שתי שערות, אז היא נקראת נערה או גדולה, וששה חודשים אח"כ היא בוגרת.

משפט ישראלי

קטין הוא כל אדם מיום לידתו ועד בגרותו במלאת לו 18 שנים. הוריו הם האפוטרופוסים הטבעיים עליו ואחראים לשלמו.

קטין שלא מלאו לו 12 שנה ושעבר עבירה, מסתכלים עליו כקטין שלא אחראי למעשיו ואין להגיש נגדו כתב אישום.

משקטין עובר את גיל 12 ניתן להעמידו לדין פלילי והוא ממשיך להיחשב קטין גם אם בגר, כל עוד לא נסתיים משפטו.

גיל האחריות הפלילית

גיל האחריות הפלילית הוא הגיל שבו אדם / נער כשיר לשאת באחריות למעשיו בהתאם לחוק. אדם הנושא באחריות פלילית הוא אדם שניתן לנקוט לגביו בהליכים פליליים

ולהעמידו לדין בגין עבירה שביצע, מאחר שהוא מבין את משמעות מעשיו ויודע להבחין בין המעשה שביצע לבין תוצאות המעשה.

משפט עברי

עפ"י המקור העברי: "אין עונשין אלא עם כן מזהירים". הפירוש לכך לפי המשפט העברי הוא, שלא מענישים אדם אלא אם כן שני עדים הזהירו אותו לפני שעבר את העבירה, שאם יעבור בכל זאת על החוק יהיה צפוי לעונש. עיקרון זה תקף כמובן גם לגבי קטינים. המשנה, במסכת סנהדרין מתייחסת לגיל הענישה האפשרי של בן סורר ומורה. גיל ענישה זה הוא בעצם גיל האחריות הפלילית:

"בן סורר ומורה, מאימתי נעשה בן סורר ומורה- משיביא שתי שערות, ועד שיקיף זקן, התחתון ולא העליון, אלא שדברו חכמים בלשון נקייה. שנאמר 'כי יהיה לאיש בן' (דברים כא), 'בן' – ולא בת, 'בן' – ולא איש. קטן פטור, שלא בא לכלל מצות".⁶

בפרשה זו נקבע גיל מינימאלי ומקסימאלי לענישתו של 'בן סורר ומורה'. בן סורר ומורה איננו יכול להיות בוגר, כלומר משמעות המילה 'בן' לא כוללת בוגר, כמו כן, משמעות המילה "בן" מתייחסת למין זכר בלבד. רק בן יכול להיעשות 'בן סורר ומורה' ולא בת.

המשנה קובעת שבן סורר ומורה לא יכול להיות מתחת לגיל שלוש עשרה.

טרם התבגרותו של הקטן והגיעו לגיל מצוות אינו מחויב הבן במצוות, לפיכך אינו יכול להיענש על מה שאינו מחויב בו. מכאן, שעפ"י המשנה למדים אנו את הדין היסודי לפיו קטן מתחת לגיל המצוות אינו בר עונשין.

גיל הבגרות שנקבע לבנות הוא 12, זה הגיל בו מחויבת הבת במצוות, ולפיכך זהו גיל הענישה לגבי נשים, הגיל בו נושאת האישה באחריות הפלילית.⁷

עפ"י תפיסת המקורות העבריים גילאי המצוות משקפים את הגעתו של הקטן לבגרות ולכן מגיל זה נושא הוא באחריות הפלילית וכמו כן מוטלת עליו חובת המצוות.

⁶ פרק ח', משנה א.

⁷ ראה: נדה מה ע"ב; רמב"ם, הלכות אישות, פרק ב', הלכה א'.

הרא"ש בכתוביו, קבע את גיל המצוות כגיל שממנו נושא הבגיר באחריות המשפטית וכן נתן לגיל המצוות משמעות דתית מטאפיזית, ברמה של הלכה למשה מסיני:

"וששאלת: מאין לנו דבן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין, אבל פחות מכן לא? דע, כי הל"מ [=הלכה למשה מסיני] הוא, והוא בכלל שיעורין חציצין ומחיצין, שהן הלכה למשה מסיני; דשיעור וקצבה לכל דבר נתן למשה בעל פה... כל אלו הלכה למשה מסיני הן. נאם אשר בן ה"ר יחיאל ז"ל".⁸

לפי שולחן ערוך:

"החובל בחרש, שוטה וקטן, חייב; והם שחבלו באחרים, פטורים; אע"פ שנתפקח החרש ונשתפה השוטה והגדיל הקטן, אינם חייבים לשלם, שבשעת שחבלו בהם לא היו בני דעת".

גם שיגדל הקטן אין הוא נושא באחריות הפלילית, הוא פטור מלשלם על נזק שביצע בהיותו קטן, משום שבאותה העת לא היה בר דעת ואין סיבה שייענש על כך בעתיד, בדיוק כפי שאדם שוטה לא ייענש על מעשיו גם במקרה ויתפכח.⁹

משפט ישראלי

"לא יישא אדם באחריות פלילית בשל מעשה שעשה בטרם מלאו לו שתים עשרה שנים".¹⁰ חוק זה קובע כי האחריות הפלילית חלה מגיל 12 ואילך. קטין שטרם מלאו לו 12 שנים לא יוכל לעמוד לדין ולא יוגש נגדו כתב אישום, כלומר לא יישא באחריות פלילית.

הדין מייחס לקטינים אי-כשרות לבחור בדרכי התנהגות חלופיות, בשל גילם הצעיר.

בין הגילאים 12-17, ניתן להגיש כתב אישום נגד הקטין במקרה וביצע עבירה פלילית. את כתב האישום ניתן להגיש **תוך שנה**¹¹ מיום ביצוע העבירה, אלא בהסכמת היועץ המשפטי לממשלה.

⁸ שו"ת הרא"ש, כלל ט"ז, סימן א.

⁹ שלחן ערוך, חושן משפט סימן תכד סעיף ח

¹⁰ סעיף 34 ו' לחוק העונשין

כתב האישום יוגש לבית משפט לנוער, הנועד לשם העמדת קטינים לדין. (מלבד מקרים בהם מדובר בעבירה שמוגשת לבית משפט מחוזי, עבירה שעל פי דין צריכה להיות מוגשת לבית משפט מחוזי, ובמקרים אלו יישפטו הנערים בידי שופט מחוזי שהוא שופט נוער). במקרים מיוחדים ובאישור היועץ המשפטי לממשלה ניתן להעמיד לדין קטין ביחד עם בגיר.¹² כמו כן, במקרה והורשע הנער בעבירה דרכי הענישה והטיפול בקטינים שונים משל בגירים, חוקי הענישה והטיפול מבטאים את הרצון להשיב את הנער העבריין למוטב ולדרך הישר. גם זכויות הקטינים כחשודים וכנאשמים שונות מאלו של בגירים ומתירניות יותר.

באשר להגשת קובלנה פלילית פרטית: בדין הישראלי ישנן מקרים מסוימים המנויים בחוק בהם רשאי אזרח להגיש קובלנה (במשפט פלילי התובע הוא בדרך כלל המדינה), אשר תידון בבית משפט כהליך פלילי, ככל שמדובר בקטינים **עד גיל 14** לא ניתן להגיש קובלנה פלילית פרטית.¹³

פרק שני - דרכי הענישה והטיפול בשתי שיטות המשפט

משפט עברי

המקור הקדום ביותר העוסק בענישת קטינים במשפט העברי הוא המקרא. הפרשה היא 'בן סורר ומורה'.¹⁴

(יח) כִּי-יְהִיֶּה לְאִישׁ, בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה--אֵינְנוּ שׁוֹמְעִים, בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ ;

וַיִּסְרוּ אֹתוֹ, וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם.

(יט) וְתִפְשׂוּ בּוֹ, אָבִיו וְאִמּוֹ ; וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל-זִקְנֵי עִירוֹ, וְאֶל-שַׁעַר מִקְמוֹ.

(כ) וְאָמְרוּ אֶל-זִקְנֵי עִירוֹ, בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֶה--אֵינְנוּ שׁוֹמְעִים, בְּקוֹלְנוּ ; זוֹלֵל, וְסָבָא.

¹¹ ס' 14 לחוק הנוער

¹² ס' 14 לחוק הנוער

¹³ סעיף 15 לחוק הנוער

¹⁴ דברים כ"א

(כא) וְרָגְמָהּ כָּל-אֲנָשִׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים, וְמָתָהּ, וּבְעֶרְתָּ הָרֶעַ, מִקֶּרְבָּךְ; וְכָל-יִשְׂרָאֵל, יִשְׁמְעוּ וַיִּרְאוּ.

הפרשה מתייחסת למקרה בו בן שאינו קשוב וצייתן להוראות הוריו, ובכך אינו מכבד אותם ואת מרותם ועובר על מצוות היסוד – כיבוד אב ואם. לא רק שלא ציית הקטן אלא שהרחיק וגרם להם לייסורים. הבן מורד בכך שמפריז באכילה ושתייה ואיננו קשוב להוריו. חז"ל פירשו זאת שהפריז ביין ובבשר. על כך נענש בן סורר ומורה בסקילת אבנים בידי אנשים עירו עד שמת.

בתקופה המדוברת, היה אב המשפחה בעל הסמכות וקבלת ההחלטות בדבר הענישה, אולם היה קיים החוק שמגן על זכויות הבן לפיו יהיו רשעים ההורים לאבי הבן לפני חכמי העיר ואלא יחליטו אם יצא הקטן להורג או לאו.

יש הטוענים שעונש זה שהובא על הנער לא הובא עליו על חטאיו שלא כיבד את אביו ואמו והפריז באכילתו ובשתייתו, אלא על מה שעתיד הנער לעשות, כשיגדל. כלומר, המטרה היא מניעת דברים חמורים יותר. הרי שזלילה וסביאה אינן מצדיקות עונש מיתה, אולם התורה צופה את סופו של הקטן החוטא. כלומר, אם מגיל צעיר זולל, סובא ולא מקבל את מרות הוריו כשיגדל עלול הוא להגיד עד לכדי רצח, לכן מוטב להענישו כעת, כאשר עדיין זכאי, מאשר לאחר שיהרוג אדם.

דוגמה להשקפה זאת:

"בן סורר ומורה נדון על שם סופו ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם".¹⁵

אולם הסבר זה לא מקובל על רבים, משום שזהו כמעט המקרה היחיד שמוזכר שאדם נענש על דברים שעתיד הוא לעשות, וכמו כן זה סותר את עקרון הבחירה החופשית ועשיית התשובה ביהדות. בפרשת 'בן סורר ומורה' מהווה חריג לכלל לפיו לא יואשם אדם על מעשים שעתיד הוא לעשות.

¹⁵ משנה מסכת סנהדרין ח,ה.

עונש המוות שהובא על 'בן סורר ומורה' מפליא את חכמי ישראל, ובתורה שבע"פ מובאים סייגים רבים.

עמדת המשפט העברי בנוגע לעונש מוות

ממדרש הלכה קדום מתקופת המשנה, נפסק כי פטור הקטין מעונש מוות:

"לפה [=לפי] שנאמר מות יומת המכה, יכול כל המכים מתיים? קטן שהיכה, ושוטה שהיכה, והמלמד סופרים והמלמד תינוקות והמכה מכות מרדות והמכה מאהבה? אמר 'כי יזיד' (שמות כא יד) פרט לשוגג, 'איש' פרט לקטן".¹⁶

הקטן מוצג כמי שלא יישא בעונש מוות. ניתן לשער כי הקטן אינו אחראי עדיין למעשיו, כפי שלמשל אדם ששונה אינו בעל אחריות פלילית. המוזכרים במדרש – מורים או מכים מאהבה – הכוונה למשל במקרה בו אב מכה את בנו למטרת חינוך ("מכה מאהבה"), אלה והקטנים פטורים מעונש מוות.

גנבה על ידי קטין

הרמב"ם מתייחס לגניבה של קטין ופוסק:

"וקטן שגנב פטור מן הכפל ומחזירין דבר הגנוב ממנו, ואם אבדו אינו חייב לשלם אף הקרן ואפילו לאחר שהגדילו".¹⁷

מכאן, בדומה למשפט הישראלי, גם במשפט העברי פטור הקטין מענישה לאחר שהתבגר, ולא ניתן להעמיד לדין אדם בוגר על עבירה שביצע בהיותו קטין.

סמכויות בית הדין "לצורך השעה" במשפט העברי

"בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה"¹⁸

לפי המשפט העברי ניתנת לבית הדין הסמכות להעניש ואף באמצעות הלקאה, זאת לפי צורך השעה וראות עיניהם של הדיינים. כלומר אם הדיינים מוצאים לנכון, ניתן כי יחרגו

¹⁶ ספרי זוטא, במדבר לה

¹⁷ רמב"ם, הלכות גניבה, פרק א, הלכה ח

¹⁸ סנהדרין מו א

מהכללים והסמכויות המוגדרים ויענישו את העבריינים. שיקול הדעת מופעל על הדיינים ומתיר להם לקבוע בהתאם לרגע נתון כיצד להעניש אם בכלל.

רבי אליעזר בן יעקב אמר:

"שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבור על דברי תורה, אלא כדי

לעשות סייג לתורה".¹⁹

רמב"ם התייחס לסמכות בית הדין בנוגע לקטינים:

"אוי לבית הדין להכות את הקטנים על הגנבה כפי כח הקטן כדי שלא יהיו רגילין בה, וכן

אם הזיקו שאר נזקין, וכן מכין את העבדים שגנבו או שהזיקו מכה רבה כדי שלא יהיו

משולחין להזיק".²⁰

לדעת הרמב"ם, הקטינים אמנם פטורים מעונש במקרה גניבה למשל, ופטורים מחיוב בגין נזיקין, אך יש להענישם בדרך של מלקות. דין זה לא מוזכר בתלמודים, וזוהי עמדתו המקורית של הרמב"ם.

הטור הזכיר את הלכתו של הרמב"ם והשולחן ערוך פסק כן להלכה.²¹

המגיד משנה מדגיש את פסיקתו של הרמב"ם ומבאר את הרעיון העומד מאחורי הפסיקה:

"ה' לא מצאתי אלא נראה פשוט ואפילו למאן דאמר קטן אוכל נבלות אין ב"ד [בית דין]

מצווין להפרישו ה"מ [הני מילי = דברים אלו אמורים] בעבירות שבין אדם למקום אבל

בעבירות שבין אדם לחבירו ודאי לא, אבל מפרישין אותו כדי שלא יארע תקלה על ידו".²²

לפי הכתוב לעיל, למרות שהקטין לא נושא באחריות פלילית ואין להענישו על פי דין – במקרה ומסכן הקטין את החברה יש להענישו. הרמב"ם פוסק יש להענישו בדרך של מלקות למרות שעונש זה הוא לא העונש המקובל במקרי גניבה לפי ההלכה. חשוב לציין שהרמב"ם מתייחס לקטינים באופן שונה מבוגרים. מטרת פסיקתו היא להרתיע קטינים

¹⁹ סנהדרין מו עא

²⁰ רמב"ם, הלכות גניבה, פרק א, הלכה י.

²¹ טור ושולחן ערוך, חושן משפט, סמן שמט, סעיף ה.

²² מגיד משנה, הלכות גניבה, פרק א, הלכה י.

מעבירות חוק, ולא גמול או נקמה, אלא שיקום. הרמב"ם רוצה שאותו קטין לא יסטה בשנית מן החוק ויהווה סכנה לחברה, וכן שלא תורגל החברה לנהוג באופן בלתי רצוי. מידת העונש תהא בהתאם לכוחו של הקטן.

מגיד משנה התייחס לחיוב הקטין בממון, במקרה גניבה או במקרה נזיקין ופסק:

"קטן שגנב או שהזיק ראוי לב"ד [=לבית דין] להכותו שלא ירגיל בה (וכן חבלה וביוש וכל דברים שבין אדם לחבירו ב"ד מצווין להפרישו שלא יארע תקלה על ידו) אבל אין צריך לשלם אם אין הגנבה בעין. וכ"ז [נוכל זה] מדינא אבל לפני משורת הדין בין שחבל בו בגופו או שהזיק לו בממונו צריך לשלם לו"²³.

דעת המשנה תואמת במידה רבה לזו של הרמב"ם, גם כאן נראה עונש המלקות כעונש רצוי על מנת למנוע חזרה של גניבה או נזק - עבירת הקטן.

המשנה רואה בבית הדין כבעל סמכות להלקות את הקטן, ולעיתים אף חיובו בממון במקרים שרואה בית הדין צורך בכך. חיוב ממוני הוא לפני משורת הדין ובכל זאת רואה בו המשנה כרצוי במקרה הצורך.

רבי דוד בן זמרה פסק בנוגע לקטין ששכנעו אותו לגנוב:

"ומ"מ ב"ד [ומכל מקום בנידון דידן] כיון שהיה קטן ראוי להענישו ולקונסו בגופו ובממונו כדי שלא יהא רגיל בכך שזה מביא לידי תקלה גדולה ורעה רבה וראיתי בזמני זה כמה נערים יצאו לתרבות רעה לסבה זו וראוי לעשות גדר בדבר"²⁴.

פסיקה זו מתייחסת לקטן שגנב מאביו משום שכנעו אותו לעשות כך. עמדתו של הרדב"ז היא ענישה באמצעות מלקות וממון. הוא רואה בכך פתרון להדחת התרבות הרעה בה נערים ונערות גונבים. אילו יאלץ הקטין לשלם בגופו ובממונו ילמד הוא לא לעבור בשנית על החוק בין אם בגניבה ובין אם בדרך אחרת.

²³ משנה ברורה, סימן שמג, ס"ק ט.

²⁴ שו"ת רדב"ז, חלק א, סימן תלב

נראה כי פסיקתו לא מתייחסת לנוער באופן שונה מבוגר, וכי רדב"ז מתייחס לקטן כבעל שיקול דעת ובעל אחריות למעשיו.

נראה כי אין עמדה ברורה וחקוקה בנוגע לעונש הרצוי לקטן. למרות שאינו נושא באחריות הפלילית מתחת לגיל המצוות, חכמים רבים ראו צורך בענישה על מנת למנוע סביבה עוינת בה קטן יוכל לגנוב או לגרום נזק מלי שיופעלו עליו סנקציות. המטרה הייתה למנוע שגרה בה קטנים יוכלו לפשוט ולהביא לשיקומם של הקטנים ולא פגיעה בהם. לשם יצירת חברה טובה ובעלת ערכים מוסריים. כמו כן, לא מקובלים דרכי טיפול מיוחדים אלא ענישה. מכאן, שגיל האחריות הפלילית אמנם היה מקובל בבתי הדין וקיים הבדל בין ענישת קטן לענישת בוגר, על פי שיקול הדעת של בית הדין. רוב החכמים מכירים בעובדה כי קטן אינו בר שיקול דעת של בוגר, אולם דרכי הענישה לגבי בוגרים הינם ברורים יותר ומוסכמים יותר.

דרכי ענישה וטיפול במשפט הישראלי

לפי חוק הנוער ובאופן ברור וחד יותר מהמשפט העברי, קיים הבדל ברור ומשמעותי בין דרכי ענישה וטיפול של קטין לעומת דרכי הענישה של בוגר. נראה כי חשוב למדינה לבצע הפרדה ברורה ולפעול למען שיקום קטינים באופן ליבראלי והוגן.

החוק מורה על הפרדת קטינים מבגירים: **דיון בדלתיים סגורות, תקופת התיישנות קצרה להגשת כתב אישום, איסור עונש מוות, אין עונשי מינימום, אפשרות אי הרשעה גם אם נקבעה אשמה, דרכי אבחון, הוראות מיוחדות למעצר, אמצעי טיפול, הגשמת סדרי דין, דחיות תכופות בדיונים.** דוגמאות אלו יוצרות אופק שיקומי ועוד כהנה וכהנה כללים הבאים להגשים את המטרות לעיל.

חוק הנוער ביסס התפתחות של מערכת שירותים נלווים: שירות מבחן לנוער, יחידת חוקרי ילדים, רשות חסות הנוער – המוסדות השונים לשיקום וחלופות ענישה, שירותים שונים בקהילה, התמקצעות של המשטרה והתביעה בתחום ועוד.

נעשה ניסיון לשיתוף של הקטינים וההורים. להורה יש מעמד מיוחד בחוק ובית המשפט מערב את ההורים בתהליך למרות שהקטין בסופו של דבר אחראי למעשיו. לעיתים למצער

מעורבות ההורים רק מזיקה (קיימים מקרים בהם הקטינים נשלחים על ידי הוריהם לבצע עבירה). אך בדרך כלל הם יכולים לומר דברי סניגור או לעודד את הנער בחקירות ולהיות לו משענת. מקפידים על שמירת קשר ומעורבות ההורים במסגרת מוסדות הענישה והטיפול.

כל אלו בונים מערכת משפטית ייחודית ומאובחנת.

לאחר אשרור האמנה לזכויות הילד וחקיקת חוקי היסוד נתעורר הצורך לשוב ולבדוק כיצד הם מתיישבים עם חקיקת הנוער בישראל. כיצד בא לידי ביטוי האיזון בין היות הקטין אדם בכל זכויות יסוד ככל אדם ובין היותו במעמד מיוחד המצריך הגנה של המדינה והתייחסות שונה מבגיר כפי שהוסבר לעיל, בדרכי טיפול לצד הענישה. מלבד חוק הנוער, שהוא כאמור המרכזי בכל הנוגע למשפט הנוער בתחום הפלילי, ישנם חוקים, סעיפים, תקנות והנחיות פעולה משרדיות (בעיקר במשרדי הרווחה והחינוך), סעיפי חוק ופקודות אזרחיות המתייחסות לנושא מעמד הנוער במשפט.

אציין בהקשר זה למשל את החוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים), תשט"ו – 1955, העוסק בדרכי העדה של ילדים, דינים המתייחסים לילדים ונוער נפגעי עבירה, סעיפים בחוק המעצרים וחוק סדר הדין פלילי, העוסקים במעצר נוער, תקנות משרד הרווחה לגבי מעונות חסות הנוער, פקודת המבחן ותקנותיה.

שפיטת הקטינים מתבצעת על ידי חוק הנוער, המהווה מסגרת להליכים משפטיים נגד קטינים. ההליך מתנהל עפ"י כללי פרוצדורה וראיות כלליים.

חוק הנוער מייחד את מה שמחוץ לעקרון ומאפשר מורטוריום רחב יחסית.

הקטינים יישפטו לפי עקרונות אלו לא רק בבית משפט לנוער, אלא גם בבית משפט מחוזי ואף בבית המשפט העליון.

חוק מסגרת נוסף הינו פקודת המבחן [נוסח חדש], התשכ"ט – 1969. אין בפקודה פרק נפרד לקטינים אך הייחוד נגזר מהתקנות שמכוח הפקודה.

השמה במעונות חסות הנוער מוסדרת בתקנות מכוח חוק הנוער, ובחוק הפיקוח, תשכ"ה – 1965 ותקנותיו. הסדרים אלו חלקיים, לעיתים אינם מיושמים ועיקר ההנחיה בפעילות המעונות מבוססת על נהלים פנימיים של הרשות. שלילת חירות של קטינים במעצר או במאסר מוסדרת במסגרת החוקים הכלליים, פקודת בתי הסוהר [נוסח חדש], תשל"ב – 1971, חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), התשנ"ב – 1966, ופקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) [נוסח חדש], תשכ"ט – 1969, שאף בהן אין כל התייחסות נפרדת וייחודית לקטינים. חוק הנוער מתייחס בפירוט לכל הנוגע לענישה ודרכי טיפול של קטינים.

כאמור, התהליך התרחש בבימ"ש לנוער, בו נשפט הקטין ע"י שופט המוסמך לשפוט קטינים. כל זאת בסודיות מרבית ותוך שמירה מוקפדת על **דיון בדלתיים סגורות**, כלומר, המשפט לא פומבי ורק אנשים המנויים בחוק רשאים להיות נוכחים, הדבר אמור גם בנוגע לפרסום הפרוטוקול. (בכל הנוגע לשמירת פרטיות קטינים ראה התייחסות נרחבת בפרק האחרון).

ביהמ"ש לנוער רשאי למנות לקטין סניגור אם הוא סבור שטובת הקטין מחייבת זאת ללא כל קשר לזכאות על פי חוק הסנגוריה הציבורית.²⁵ בפועל, שופטי בית משפט השלום נוהגים למנות סניגור בכל מקרה כדרך שגרה. יתר על כן, השופט במקרים רבים משמש בפועל כסניגור והוא רשאי לסתות מסדרי דין ולהראות נטייה ברורה לשמירת אינטרסים של הנאשם למול התביעה. לאחר הגשת כתב האישום רשאי השופט לדחות את הדיון לשם בחינה וגיבוש חוות דעת בנוגע למצבו האישי, הפסיכולוגי והסביבתי של הנער. בתי משפט נוהגים כך בדרך של שגרה. התפישה היא שמשמעות הזמן אצל בני נוער שונה ממבוגרים, ותוך זמן קצר יחסית ניתן ללמוד, לשנות ולעצב מחדש את אופיו של הנער.

בימ"ש לנוער קובע אם הקטין ביצע את העבירה אם לאו, ובמידה וקבע כי ביצע את העבירה יורה על הגשת תסקיר של **קצין מבחן**.

קצין מבחן הינו בעל תפקיד רשמי בד"כ עובד סוציאלי בהכשרתו אשר מסייע לביהמ"ש בבדיקה ובהנפקה של דו"ח מקצועי המשקף את אופיו ואישיותו של הנאשם, לרבות

²⁵ סעיף 18 לחוק הנוער

הפנמתו את המעשה, מידת החרטה שהוא מביע ואמינותה, סיכויי ודרך שיקומו. בבית משפט לנוער לדו"חות אלו משנה חשיבות.

אם החליט בית משפט כי קטין אכן ביצע את עבירה יכריז על גמר דין (בניגוד לגזר דין במשפט הפלילי הרגיל). בגמר הדין רשאי ביהמ"ש לגזור את דינו של הקטין, לקבוע על אמצעי טיפולי (ראה לעיל), שיופעלו על הקטין או לפתור את הקטין ללא צו כלשהו²⁶. היה והחליט ביהמ"ש כי על הקטין לרצות תקופת מאסר (עונש מאסר ניתן להטיל על קטין מעל גיל 14), רשאי הוא (ובפועל מתרחש רבות) להורות כי העונש ירוצה במעון סגור. מעונות אלה מנוהלים על ידי חסות הנוער שבמשרד הרווחה. אלו מעונות עם מידה גבוהה של משמעת, הגבלות ואיסורים. אולם יחד עם זאת, להבדיל מבתי סוהר, האוריינטציה בהם היא שיקומית. מתקיים מעקב רציף אחר התפתחות הנער ודגש על הליכים לשיקומו הנפשי והמעשי. (למשל הכשרה מקצועית).

אוריינטציה שיקומית זו באה לידי ביטוי גם בבתי סוהר לנוער המבטאים את הוראת החוק להפרדת קטינים מבגירים בעת מאסר. גם שם ישנו דגש רב על ליווי פסיכולוגי וסוציאלי צמוד, הליך חינוכי ולימודי נרחב, פעילויות וחוגים המתאימים לבני נוער והכשרה מקצועית במקרים המתאימים. במקרים בהם מחליט ביהמ"ש שלא להעניש את הקטין בעונש של מאסר או חלופתו במעון סגור, רשאי הוא לקבוע דרכי טיפול שונות בקטין העבריין, ובהם:

מסירתו לטיפול והשגחה של אדם בוגר ואחראי שאינו הוריו של הקטין, ואשר ישמש לו כאפוטרופוס. העמדת הקטין במבחן של שירות המבחן תוך מעקב רציף אחד התקדמות שיקומו. קבלת התחייבות הכרוכה בערבון או ערובה של הקטין והוריו לשינוי דרכי התנהגותו ואי שובו לדבר עבירה. שהות במוסד או במעון כלשהו שיקומי וטיפולי במשך שעות היום שתהווה מסגרת מפקחת. בית משפט יכול להסתפק בחיוב הקטין בקנס או פיצוי קורבן העבירה.

²⁶ סעיף 24 לחוק הנוער

בנוסף לכל אלו, החוק מתיר לבית המשפט לקבל כל החלטה אחרת שיראה לנכון, על-מנת שתהווה התווית דרך לשיקומו של הנער, השבתו לדרך הישר ומסלול נורמטיבי.

פרק שלישי - חוק איסור פרסום

איסור פרסום בענייני קטינים

במסגרת בחינתי את התייחסות מערכת המשפט לנושא הקטינים והשמירה על זכויותיהם, אבקש לבדוק נושא ספציפי מסוים, אשר באופן בולט וגורף חל לגבי קטינים, והוא נושא איסור הפרסום.

הזכות לפרטיות כתובה במפורש בסעיף 7 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

חשוד נאשם או נידון בפלילים נאלץ להתמודד עם חדירה לזכותו לפרטיות באופן יומיומי. זכותו זו מופרת תוך עיגון ההפרה בדין, מאילוצי מערכת ומעצם הגדרת מצבו. הזכות לפרטיות מעוגנת הן בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, הן בחקיקה ובחקיקת המשנה והן במשפט הבינלאומי.

זכות זו חשובה פי כמה כאשר עסקינן בקטינים. סעיף 40(2)(b)(7) לאמנה בדבר זכויות הילד, קובע כי קטין בהליך הפלילי זכאי לכיבוד פרטיותו במלואה. כלל 8 לכללי בייג'ין מתייחס להיבט איסור הפרסום, להגנת הקטין מפני הפגיעה בעקבות הפרסום, ולהגנה מפני תיוגו כעבריין. כלל 19 לכלל ההגנה על קטינים שנשללה חירותם, מתמקד בחיסיון על מידע הנוגע לקטין.

נושא איסור הפרסום מהווה נדבך חשוב בזכות היסוד לפרטיות. אולם כזכויות אחרות גם זכות זו אינה עומדת בחלל ריק ויש לאזנה עם זכויות ואינטרסים אחרים של כלל הציבור.

הפרסום של מעשה עבריינות הנוער מוגבל ביותר מכוח החוק. החוק הישראלי הוא אחד המחמירים ביותר בעולם הדמוקרטי, באשר הוא אוסר כניסת עיתונאים לאולמות בתי המשפט ומורה על דלתיים סגורות בכל עת, אוסר פרסום פרשיות, אלא אם כן הותר

הפרסום על ידי השופטים, להם מוקנית סמכות שאינה מותנית בשום קריטריון מפורש, ולבסוף, אוסר באופן כמעט מוחלט זיהוי ופרסום של שמות קטינים עוברי עבירה לא רק בשלב בו הם חשודים ואחר כך נאשמים, אלא גם לאחר שהורשעו ודינם נגזר בפסק דין חלוט.

אנסה לסקור את החוק הישראלי ופרשנותו בבית המשפט, זאת לצד בחינה היסטורית של חוקי הגבלת הפרסום על עבריינות הנוער, ולעמוד על שאלות יסוד המקובלות בשיטתנו כמעט מאז קום המדינה, וביתר שאת מאז שנות השישים, עת נחקקו חוקי הנוער ונקבעה גישת איסור הפרסום.

הרציונליזם ביסוד שאלת פרסום מקרים של עבריינים קטינים

פרסום שנות נאשמים הינו עניין שבשגרה בבתי משפט. פומביות הדיון הינה דבר מקובל ומבחינות רבות אף רצוי והכרחי. זכות הציבור לדעת מהווה ערך חשוב ומשפט גלוי מקובל בכל הדמוקרטיות. למעשה, במקרים חריגים ינצל בית המשפט את הסמכות המוקנית לו²⁷ ויאסור פרסום שמו של נאשם בגיר, למרות שיתכן אפילו בסבירות גבוהה כי אותו אדם קרוב לוודאי זכאי ורחף מהאישום שטפלו עליו. גם שמות חשודים מותרים בדרך כלל לפרסום, אף שהזכות למניעת הפרסום הורחבה לאחרונה בחקיקה.

פסיקת בית המשפט העליון²⁸ קובעת כי פומביות הדיון היא מאבני היסוד של כל מדינה דמוקרטית. היא נובעת מהרציונל, שזכות הציבור לקבל מידע על דרך פעולתן של הרשויות הציבוריות, ובכלל זה הרשות השופטת, וכך מהרציונל שהפומביות מהווה ערובה לאיכות ההחלטה הניתנת בסיום ההליך. רציונל חשוב נוסף לעקרון פומביות הדיון, מתמקד בתרומתו להגברת אמון הציבור בבתי המשפט, כשהסתרת ההליכים מעין הציבור פוגע במראית פני הצדק ועלול ליצור מערך שמועות ודברים בלתי מבוססים. עקרון פומביות הדיון מהווה מימוש הזכות האמורה. בית המשפט אף קבע כי מדובר בזכות חוקתית.

²⁷ לפי ס' 68 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984

²⁸ פס"ד חשוב ומנחה בעניין זה, וכן בנושא הדלתיים הסגורות במשפט קטינים-בש"פ 2974/00 אלוני נ' מדינת ישראל.

רעיון נוסף הוא, שבפרסום שמות הנאשמים יש תרומה להגנה על הציבור דרך יידועו בדבר זהותם של מבצעי עבירה. בייחוד אלו שלגביהם תופעת העבריינות חוזרת ונשנית. הסבר נוסף, והפעם דווקא לחשיפת שמות חשודים עוד טרם הגשת כתב אישום, הינו החתירה למשפט צדק, שכן פרסום שם חשוד יכול שיגרור בעקבותיו הגשת תלונות נוספות, שהגשתן התעכבה מסיבות שונות, כגון חשש מהחשוד ומפתיחה בהליך פלילי וכן הלאה. תופעה זו חשובה למיצוי הדין היכן שראוי שכך יקרה.

מול שורת טיעונים אלו המצדדים בפומביות הדיון ופרסום שמות העבריינים, נחלש משהו בטיעון הנגדי, של הגנה על פרטיותו של חשוד, נאשם או מורשע בפלילים. הטענה המרכזית מנגד היא הזכות לפרטיות ומניעת מצב בו יושחר שמו של אדם ויפגע כבודו באופן בלתי הפיך, טרם הורשע בדין. גם בית המשפט העליון נדרש לנושא ובשורת הלכות הורה, כי אף שבידי בית המשפט הסמכות הפורמאלית בחוק להחליט על סגירת דלתיים במשפטים או על איסור פרסום, יש לפרש סעיפים אלה בצמצום.

ומן הכלל אל המקרה הפרטי של קטינים. דומה כי האיזון משתנה בצורה מהותית כאשר החשוד או הנאשם בפלילים הינו קטין. במצב דברים זה אינטרס הפרטיות של הנאשם מקבל משנה תוקף וצובר מכלול טעמים ייחודיים לחיזוקו. ראשית, קיים הצורך החשוב והיסודי להגן על הקטין, והחשש הינו שפרסום יפגע בו ובשלומו הגופני והנפשי.

טעם נוסף וחשוב אולי יותר, המתקשר לכל תפיסת המשפט בנוגע לקטינים, לשמירה על דלתיים סגורות ועל האנונימיות של הקטין המעורב בפלילים, היא שאנונימיות זו תסייע לקטין לשקם את חייו בעתיד, וזאת לפחות בארבע דרכים שונות:

1. מניעת הדבקת סטיגמה של עבריינות על הנער כבר בשלב של תחילת חייו.
 2. מניעת האפשרות שנערים יבצעו עבירות על מנת להתפרסם בדרך זו. תפיסה ששיקול הדעת בגיל זה לקוי, והחשיבה ספונטנית יותר וללא ראיית המציאות והעתיד באופן מושכל.

3. מניעת האפשרות להדבקת סטיגמה גם על יתר בני משפחתו של הנער, וזאת לא רק למענם, אלא גם עבורו, כדי למנוע פגיעה במרקם המשפחתי בשלמות ובריאות התא

המשפחתי, שהינו אחד מהבסיסים החשובים של בניית בטחוננו העצמי של הנער. 4. מניעת התדרדרותו של הנער המעורב בפלילים מול משפחתו, מערכת החינוך והקהילה הסובבת אותו, ויתר מערכות חייו בהווה ובעתיד, כך שהאנונימיות תוכל לאפשר לו להמשיך בחייו ולהשתקם למרות המעורבות הפלילית בשלב מוקדם בחייו, שעדיין לא נתגבשה לכדי דפוס קבוע, ונובעת אולי ממשובת נעורים. הנחה זו מהווה עקרון מנחה להרבה מיסודות משפט הנוער.

לאור כל הרציונליים הנ"ל נחלשים האינטרסים הנגדיים, של זכות הציבור לדעת, אמון הציבור במערכת המשפט, הצורך להגן על הציבור וכיוצא באלו.

החקיקה²⁹ אוסרת ככלל לפרסם שמות קטינים עבריינים. יחד עם זאת נקבעה בפסיקה כי על אף כל האמור לעיל גם ככל שמדובר בקטינים, זכות הפרטיות והדלתיים הסגורות אינם מוחלטים, וכפי שגם מתיר החוק כל מקרה יישקל לגופו.

בפועל מעטים מאוד אם בכלל המקרים שפורסמו שמות חשודים או נאשמים קטינים. ואם נעשה כן הרי שהפרסום היה שכבר הפכו לבגירים. ואולם גם הפרסום כבגירים אינו עולה בקנה אחד עם הרציונליים המוזכרים בהקשר למניעת הפרסום.

סיכום

לסיכום, ניתן לראות נקודות שוני ונקודות דמיון בנוגע להעמדת קטינים לדין במשפט העברי, לעומת המשפט הישראלי. שתי שיטות המשפט נוהגות להתייחס לקטינים באופן שונה מאשר לבוגרים, אולם באופן חד משמעי ניתן לומר כי במשפט הישראלי שמים דגש רב יותר על זכויות קטינים ובידול ביחס אליהם.

במשפט העברי לא מעוגנות זכויות מוגדרות, והמושג זכויות קטינים אינו מצוין במפורש. ישנן פסיקות שונות המבדילות את הקטין מהבוגר בדרכי הענישה. הענישה מתחת לגיל

²⁹ סעיף 70 (ג) לחוק בתי המשפט (ה"ש 6), וסעיף 24(א)(1)(7) לחוק הנוער (טיפול והשגחה), תש"ך-1960

מצוות אינה מקובלת על פי ההלכה, ולמרות זאת ראו חכמינו לנכון לפסוק לעיתים דרכי ענישה כגון מלקות ואף חיוב ממוני, על מנת למנוע סכנה חברתית ולגיטימציה לעברות קטינים.

סמכות הענישה מוענקת לדיינים והם אלו הקובעים את העונש הרצוי, אם בכלל. לדיינים כמו השופטים במשפט הישראלי ניתן שיקול דעת רחב, והאפשרות לפעול לפנים משורת הדין, הן בפרוצדורה, והן במהות. שיקול הדעת מעוגן בחוק הישראלי לצד פירוט דרכי הענישה הנרחבות.

הבדל משמעותי הוא שבמשפט העברי לא מדובר כלל על דרכי טיפול, אלא על דרכי ענישה שגם הן לא קבועות בחוק. אוריינטיביות השיקום וההקלות עולה רק במשתמע ובשיקול דעת הדיינים. לעומת זאת במשפט הישראלי המודרני כמו גם בשיטות משפט מערביות ודמוקרטיות אחרות נושא השיקום וההתחשבות בנסיבות הפסיכולוגיות והחברתיות הייחודיות לבני נוער וצעירים, בולט ביותר. קבלתה של מדינת ישראל את האמנה לזכויות הילד, עליה חתומות מדינות רבות מחזקת תפישה זו. במשפט העברי לעומת זאת בולט בהתייחסותו בעיקר הרמב"ם להיבט השיקומי שבענישת הקטן.

בשתי שיטות המשפט גיל האחריות הפלילית דומה והוא מסתמך על תפישה משותפת של הגיל בה ראוי נער לשאת באחריות מעשיו ולהיות בר שיקול דעת, יכולת בחירה והבחנה בין טוב ורע. שתי שיטות המשפט נקרעות בין הצורך להבין את נסיבותיו האישיות והסביבתיות של הנער ובין הצורך לשמור על אינטרסים כלל חברתיים של מתן ענישה ראויה והרתעה לבל יפגעו אושיות החברה.

ביבליוגרפיה

א' שרון נוער בפלילים – שפיטה, דרכי טיפול וענישה (תש"ן).

בש"פ 1363/93 י.צ (קטין) נ. מדינת ישראל, פ"ד מז(2) 71 דברי המשנה לנשיא אלון.

בש"פ 2974/00 אלוני נ' מדינת ישראל.

דברים כ"א

הועדה לבחינת עקרונות יסוד בתחום הילד והמשפט ויישומם בחקיקה, דו"ח ועדת המשנה בנושא הקטין בהליך פלילי, מדינת ישראל, משרד המשפטים, אדר א' התשס"ג, פברואר 2003.

חוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984 ס' 68

חוק הנוער (שפיטה, ענישה ודרכי טיפול), תשל"א – 1971

חוק העונשין, התשל"ז – 1977

טור ושולחן ערוך, חושן משפט, סמן שמט, סעיף ה.

מגיד משנה, הלכות גניבה, פרק א, הלכה י.

משנה ברורה, סימן שמג, ס"ק ט.

משנה מסכת סנהדרין ח, ה

נדה מה ע"ב ; רמב"ם, הלכות אישות, פרק ב', הלכה א'.

סנהדרין מו א

סנהדרין מו עא

ספרי זוטא, במדבר לה

רמב"ם, הלכות גניבה, פרק א, הלכה ח

רמב"ם, הלכות גניבה, פרק א, הלכה י.

שו"ת הרא"ש, כלל טז, סימן א.

שולחן ערוך, חושן משפט סימן תכד סעיף ח

שו"ת רדב"ז, חלק א, סימן תלב

CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD

United Nations Standart Minimum Rules For the Administration of Juveline

Justice

United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty